

Leesa Wheelahan, WHY KNOWLEDGE MATTERS IN CURRICULUM – a social realist argument.

Routledge: London and New York, 2012., 192 str.

U knjizi *Zašto je znanje važno u kurikulumu – argument socijalnog realizma* autorica Leesa Wheelahan raspravlja o položaju teorijskog znanja u kurikulumu. Položaj znanja u kurikulumu pitanje je od iznimne važnosti na svim razinama obrazovanja jer određuje način na koji je znanje dostupno učenicima i studentima te usmjerava prema načinu na koji će se implementirati. Mnogi će se složiti da njegova važnost dijelom proizlazi iz potencijala za utjecajem na razvoj društva i znanosti, a time i mogućim povećanjem kvalitete života ljudi. Unatoč tome, ne postoji slaganje oko položaja znanja u kurikulumu u odnosu na druge ciljeve i vrijednosti kurikulumu. U obrazovnom sustavu i obrazovnoj politici aktualne su rasprave o položaju znanja, opravdanju njegova položaja i trendovima u stvaranju kurikulumu, a utemeljene su u različitim kurikulumskim teorijama. Trend usmjeravanja prema kompetencijama umjesto znanju, utemeljen u konstruktivističkom i instrumentalističkom pristupu, u današnje vrijeme predstavlja osnovu za stvaranje kurikulumu. Raspravom u prikazanoj knjizi autorica problematizira položaj znanja u kurikulumu kao posljedicu trendova obrazovne politike, ukazuje na posljedice marginalizirane uloge znanja te nudi odgovor na pitanje o njegovu položaju iz pozicije socijalnog realizma.

U temelju rasprave koju ova knjiga donosi nalazi se dvojba o tome je li moguće pomiriti isticanje važnosti teorijskog znanja u kurikulumu s nužnošću suočavanja s izazovima na tržištu rada i društvenim promjenama. U konstruktivističkom i instrumentalističkom poimanju, neovisno o njihovim različitostima, teorijsko znanje gubi primat u korist znanja ovisnog o kontekstu i okolnostima njegove primjene. Za razliku od ovih pristupa, prema spomenutoj se dvojbi Wheelahan postavlja traganjem za mogućnošću postavljanja znanja u središte kurikulumu, s jedne strane, i potrebu da se njime odgovori na promjene u društvu, s druge strane. Drugim riječima, argumentacijom koju pruža

nastoji pokazati kako zahtjev za teorijskim znanjem i zahtjev za prilagodbom na društvene promjene nisu suprotstavljeni. Štoviše, da bi se obrazovanjem odgovorilo na društvene promjene (i usmjerilo ih) nužno je *znati*, a to pretpostavlja upravo postavljanje teorijskog znanja u središte kurikulumu. Osnovna je ideja ove knjige da znanje treba biti u središtu kurikulumu na svim razinama obrazovanja. Ključni razlog autorica pronalazi u njegovu potencijalu da svim učenicima i studentima omogući bolje razumijevanje društva, vlastite profesije i prakse i aktivno sudjelovanje u usmjeravanju njihovih promjena. Ovu ideju Wheelahan argumentira iz pozicije socijalnog realizma oslanjajući se na sociološki pristup Basila Bernsteina i filozofiju kritičkog realizma. Motivacija za prihvaćanjem socijalnog realizma proizlazi iz uvida da je raspravu o položaju znanja u kurikulumu potrebno utemeljiti u razmatranju društvenih uvjeta stvaranja znanja, stavu po pitanju postojanja vanjskog svijeta te mogućnosti njegove objektivne spoznaje. Pozivanjem na društveni, ontološki i epistemčki odnos znanja autorica kroz devet poglavlja knjige argumentira u korist njegova središnjeg položaja te kritizira konzervativistički, instrumentalistički i konstruktivistički pristup kurikulumu.

Znanje o znanju kao pretpostavka promišljanja položaja znanja u kurikulumu

Promišljanje položaja znanja u kurikulumu, kao i kritiku prevladavajućih pristupa, Wheelahan utemeljuje u nekoliko pretpostavki koje čine srž socijalnog realizma: društvena uvjetovanost znanja, postojanje vanjskog svijeta neovisno o njegovoj spoznaji, uzrokovana znanja realnim objektom, usmjerenost znanja na objektivnu spoznaju realnosti i pogrešivost znanja. Prva se pretpostavka, oslanjajući se na rad sociologa Bernsteina i Younga, nalazi u važnosti znanja za društvo u cjelini, posebice za razvoj demokracije. Kako bi, prema riječima autorice, bilo moguće povezati prošlost i sadašnjost s budućnošću, poznato s nepoznatim,

postojeće s (još) nepostojećim te zamislivo s nezamislivim, nužno je osloniti se na teorijsko znanje. Ključno je, kako autorica ističe, da pristup teorijskom znanju ne smije biti ograničen na učenike i studente koji tradicionalno imaju lakši pristup visokom obrazovanju, a time i teorijskom znanju. Umjesto toga, očekuje se da bude dostupan svim učenicima i studentima, čime se ističe načelo distribucijske pravde.

Kako je osnovni cilj knjige propitati položaj znanja u kurikulumu i argumentirati u korist njegova središnjeg položaja, jasno je da analiza koja ističe društvenu uvjetovanost nije dovoljna za ispunjenje ovog cilja. Stoga autorica ispravno pretpostavlja da je u raspravi o položaju teorijskog znanja nužno zauzeti stav po pitanju postojanja objekata i objektivnosti znanja uopće. Budući da kurikulum treba, kako ističe Wheelahan, „reprezentirati naše najbolje razumijevanje svijeta“ nužno je zapitati se što uopće možemo znati. *Kritički realizam*, kao filozofska pozicija na koju se autorica oslanja, obuhvaća teze koje (zajedno s tezom o društvenoj uvjetovanosti znanja) utemeljuju argumentiranje središnjeg položaja znanja u kurikulumu. Prva je teza o postojanju prirodnog i društvenog svijeta sastavljeno od realnih objekata koji nisu konstrukcije spoznaje, već postoje objektivno i neovisno o tome hoće li i na koji način biti spoznati. Ova se teza naziva *ontološki realizam*, a upućuje na razliku između tri razine stvarnosti koje kritički realizam nudi: realno, aktualno i empirijsko. Dok se razina *realnog* odnosi na stvarno postojeće objekte, a razina *aktualnog* na događaje koji nastaju interakcijom realnog, razina *empirijskog* podrazumijeva iskustva koja nastaju pod utjecajem realnog i aktualnog. Realno postojanje objekata preduvjet je stvaranja znanja o njima. Štoviše, znanje je uzrokovano realnim svijetom i na njega se referira. Implikacija ontološkog realizma za teoretiziranje o kurikulumu sastoji se, prema Wheelahan, u stajalištu po kojem se znanje u kurikulumu referira na *realno* stanje stvari u prirodnom i društvenom svijetu te se ne može shvatiti u smislu konstrukcije ili pak ograničiti na posebnost konkretnih situacija primjene (empirijska razina). Druga teza kritičkog realizma je *falibilizam* po pitanju znanja, a podrazumijeva pogrešivost spoznaje svijeta, odnosno prihvaćanje razlike između spoznaje svijeta i njega samog koja proizlazi iz činjenice da su nam objekti realne razine dostupni indirektno, preko empirijske i aktualne razine. Implikaci-

ja falibilizma na pitanje o kurikulumu podrazumijeva odbacivanje shvaćanja kurikuluma kao načina transmisije znanja kao općevažećih i neupitnih istina. Nasuprot tome, ističe autorica, znanje u kurikulumu je nužno shvatiti kao pogrešivo čime se otvara prostor za njegov razvoj te istovremeno pomaže učenicima i studentima u razvoju sposobnosti za kritiku znanja i propitivanje njegove objektivnosti.

Kriza kurikuluma

Integriranjem kritičkog realizma i teze o društvenoj uvjetovanosti znanja Wheelahan stvara temelj za kritiku konzervativističkog, instrumentalističkog i konstruktivističkog pristupa koji čine teorijsko uporište pomicanja znanja iz središta kurikuluma. Ova pojava, naročito karakteristična za strukovno i stručno obrazovanje kojeg karakterizira osposobljavanje temeljeno na kompetencijama, dovela je, prema riječima autorice, do krize kurikulumske teorije koja se očituje u marginaliziranom položaju znanja. Problem navedenih teorijskih pristupa je u tome što se „prema znanju odnose instrumentalistički, a ne kao kauzalno važnom cilju koji je važan sam po sebi zato što omogućava pristup prirodi svijeta i razgovorima društva o sebi“. Osim kao posljedicu relativiziranja znanja u društvu uopće, marginaliziranje položaja znanja u kurikulumu autorica sagledava u kontekstu državnog i pedagoškog utjecaja na obrazovanje. Tako razmatra način na koji su oba područja rekontekstualizacije znanja iz znanosti u kurikulum - državno i pedagoško - prihvaćanjem kompetencijskog modela istisnuli središnje mjesto znanja u kurikulumu. Kriza kurikuluma je, kako ističe, dodatno pojačana zahtjevima da se strukovno obrazovanje što više približi nacionalnim ekonomskim interesima, čime znanje biva još više marginalizirano, a primat državnog utjecaja na usmjeravanje kurikuluma u odnosu na pedagoški još više izražen.

Autorica donosi vrijednu analizu instrumentalističkih i konstruktivističkih postavki koje se nadopunjuju u opravdanju kompetencijskog modela kroz koju ukazuje na elemente koji su im zajednički (primjerice, poistovjećivanje realnosti s događajima i iskustvima te definiranje znanja u granicama pojavnosti) te one po kojima se razlikuju. Između ostalih problema s kojima se suočava kompetencijski pristup, Wheelahan ističe kako njegova neodrživost naročito proizlazi iz umanjenja intrinzične vrijednosti znanja vezujući

ga uz ciljeve koji su izvanjski u odnosu na znanje. No, valja istaknuti kako je i autorično poimanje znanja, barem dijelom, instrumentalističko. Prigovor upućen instrumentalizmu i konstruktivizmu zbog njihove nemogućnosti da vrijednost znanja vide u njegovoj intrinzičnoj vrijednosti mogao bi se uputiti i autoričnoj argumentaciji. Naime, unatoč pozivanju na intrinzičnu vrijednost znanja, autorica istovremeno navodi kako važnost teorijskog znanja proizlazi iz činjenice da ono omogućava pristup prirodnoj i društvenoj realnosti, a time nosi potencijal za usmjeravanjem razvoja znanosti, društva, profesije i praktičnog rada. Ako važnost i vrijednost znanja, barem dijelom, proizlaze iz njegova potencijala za usmjeravanjem promjena, tada je ono vrijedno zbog ciljeva i vrijednosti koji su u odnosu na znanje ekstrinzični. No, ukoliko prihvatimo da je znanje vrijedno zbog ciljeva i drugih vrijednosti koje iz njega proizlaze, pitanje koje svakako ostaje otvoreno je ono o mogućnosti različitog vrednovanja pojedinih ciljeva. Tako je, primjerice, moguće tvrditi da su razumijevanje realnosti nasuprot pojavnosti, težnja prema istini i objektivnosti, napredak društva temeljem razumijevanja cjeline problema i znalačkog pristupa praksi vrijedniji ciljevi u odnosu na prilagodbu potrebama tržišta rada i kontekstu koji određuje relevantnost znanja.

Zaključak: socijalni realizam kao alternativa

Na osnovna pitanja ove knjige – o položaju teorijskog znanja u kurikulumu i mogućnosti da kurikulum u kojem znanje ima središnje mjesto odgovori na promjene i izazove na tržištu rada - Wheelahan pronalazi odgovor u nužnosti postavljanja teorijskog znanja u središte. Razloge pronalazi u društvenim, ontološkim i epistemičkim relacijama znanja iz kojih proizlazi da kurikulum treba težiti prema istini, razvoju svjesnosti o ograničenosti znanja te potaknuti učenike i studente u razvoju kritičkog stava. Jedino naglaskom na teorijsko znanje oni mogu razumijeti složenost prirodnog i društvenog svijeta u kojem trebaju živjeti i raditi te usmjeravati promjene. Budući da je, kako ističe, marginaliziranje znanja naročito prisutno u strukovnom i stručnom obrazovanju uvođenjem kompetencijskog modela, autorica predlaže način na koji bi ono trebalo biti strukturirano. Njen prijedlog uključuje snažniju povezanost s teorijskim znanjem, ali uzima u obzir potrebu da se odabir znanja vodi prema potrebama

prakse pri čemu se poziva na Youngovo objašnjenje dviju rekontekstualizacija znanja ovih razina obrazovanja. Prva je rekontekstualizacija znanja discipline u primijenjenu znanost, a druga je rekontekstualizacija u kurikulum. Unatoč tome što se, prema ovom prijedlogu, znanje odabire prema potrebama praktične razine, ono se kroz dvije rekontekstualizacije strukturira na način da omogući pristup teorijskoj razini čime se otvara put k razumijevanju problema, unapređenju prakse i nastavku obrazovanja.

Knjiga *Zašto je znanje važno u kurikulumu – argument socijalnog realizma* predstavlja vrijedan izvor za promišljanja o pitanjima položaja znanja i njegove važnosti u kurikulumu. Jedna od njenih posebnosti svakako je traganje za utemeljenjem središnjeg položaja znanja u kurikulumu ne isključivo u društvenim okvirima, već i u ontološkom i epistemološkom promišljanju znanja. Time čitatelju omogućava sagledavanje širine problema kurikuluma i utjecaju različitih znanstvenih disciplina na traganje za odgovorima. Knjiga može biti korisna studentima, znanstvenicima, istraživačima i stručnjacima iz prakse iz područja pedagogije, sociologije i filozofije. Jednako tako može biti korisna donositeljima obrazovnih politika u razumijevanju problema i njihovog odnosa te usmjeravanju promjena. To se poglavito odnosi na njen doprinos u argumentiranju središnjeg položaja znanja iz pozicije socijalnog realizma. Tako na dvojbu o tome treba li se u konstruiranju kurikuluma voditi prema teorijskom znanju ili činjenici promjenjivosti društva i tržišta rada odgovara argumentiranjem da je upravo za razvoj društva u cjelini nužno postaviti teorijsko znanje u središte. Ova je dvojba jasno istaknuta i u hrvatskom *Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (NOK). Tako se u opravdavanju usmjerenosti NOK-a prema kompetencijama poziva na razvoj društva i nove potrebe društva i pojedinaca na svim područjima njihova djelovanja. Budući da se ovakva tumačenja zasnivaju na prilično ograničenom izboru u konstrukciji kurikuluma, onom između prijenosa znanja i razvoja kompetencija, ponuđeni odgovori Leese Wheelahan iz perspektive socijalnog realizma nesumnjivo mogu pridonijeti utemeljenju rasprave o kurikulumu i njegovoj konstrukciji.

Petra Polić